

Стратегії розвитку дошкільної освіти в умовах сьогодення: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 23 квітня 2026 р. / Упоряд.: О. О. Горська, Н. В. Котелянець; [голов. ред. О. О. Горська] (електронне видання). Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2026. 160 с.

До збірника увійшли тези виступів учасників IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Стратегії розвитку дошкільної освіти в умовах сьогодення». У матеріалах висвітлено сучасні питання та досягнення, пов'язані з різними актуальними аспектами, напрямками та підходами в галузі дошкільної освіти. Збірник адресовано науково-педагогічним працівникам, докторантам, аспірантам, студентам, педагогам-практикам і всім, хто цікавиться питаннями розвитку дошкільної освіти в сучасних умовах.

Головний редактор:

Горська О. О. – кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Редакційна колегія:

Гаврилюк С. М. – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань.

Гнізділова О. А. – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, м. Полтава.

Зданевич Л. В. – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри дошкільної та спеціальної освіти, психології і фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, м. Хмельницьк.

Кондратова В. В. – кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти Комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», м. Кропивницький.

Котелянець Н. В. – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Котелянець Ю. С. – докторка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Крутий К. Л. – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету, м. Маріуполь.

Литвин А. В. – директор Олександрійського педагогічного фахового коледжу імені В. О. Сухомлинського, м. Олександрія.

Мацук Л. О. – кандидатка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ.

Павлушенко Н. М. – кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри дошкільної і початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, м. Суми.

Прибора Т. О. – кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

Чаговець А. І. – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків.

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності, зміст публікацій, правдивість інформації, цитат, посилань на літературні джерела та інших поданих відомостей несуть автори та наукові керівники студентських публікацій.

Рекомендовано до друку вченою радою
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
(Протокол № 12 від 30.04.2026 р.)

© Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка
Кафедра дошкільної та початкової освіти, 2026

Зімакова Лілія Василівна

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
(м. Полтава, Україна)

ІГРИ ТА ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Виховання звукової культури мовлення дошкільників є складним і багатокомпонентним процесом, що охоплює формування правильної звуковимови, розвиток фонематичного слуху, мовленнєвого дихання, дикції, сили, висоти та інтонаційної виразності голосу.

Короткий огляд публікацій. Проблема формування фонетичної компетентності та звукової культури мовлення у дошкільників є важливою частиною дошкільної лінгводидактики та логопедії в Україні й активно досліджується в межах педагогічної та корекційної педагогіки (В. Бенера, А. Богуш, Н. Пахомова, Л. Філічова, М. Фоменко, М. Шеремет та ін.). Під фонетичною компетентністю розуміють змогу правильно вимовляти звуки, розрізняти фонеми, володіти фонематичним слухом, дикцією, мовним диханням, регулювати силу, темп, тембр голосу та інтонаційну виразність – усі ці складові є критеріями звукової культури мовлення дошкільника.

Лінгводидактичний потенціал ігрової діяльності та вправляння підтверджується численними дослідженнями у сфері загальної та дошкільної педагогіки, дитячої психології та дошкільної лінгводидактики (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Луцан, М. Федорова та ін.). Українські дослідження та педагогічна практика пропонують широкий спектр ігор і вправ для розвитку фонетичних компонентів мовлення у дошкільників, а саме: ігри на розвиток фонематичного слуху, артикуляційні ігри, ігри для автоматизації та диференціації звуків, сюжетно-рольові та театралізовані ігри, дидактичні ігри та вправи на звукопорівняння, добір рим, визначення позиції звука в слові тощо, зокрема: лінгводидактичні та логопедичні розробки й комплекси вихователів О. Бабенко, Ю. Громлюк, вчителя-логопеда О. Шпильової та ін.

Незважаючи на численні праці з теорії фонетичної компетентності, у практичній роботі вихователів часто бракує систематизованих методичних рекомендацій саме щодо ігрових форм

роботи. Частина логопедичних та педагогічних досліджень пропонує апробовані вправи, але їх узагальнена класифікація в наукових виданнях наразі є фрагментарною і несистематичною.

Мета – сформулювати орієнтовну сучасну класифікацію ігор та вправ на виховання звукової культури мовлення дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. У працях А. Богуш виховання звукової культури мовлення дошкільників розглядається як цілісний педагогічний процес, у якому провідну роль відіграють дидактичні ігри та спеціально організовані вправи [1]. Учена наголошує, що саме в ігровій діяльності відбувається найбільш ефективне формування всіх компонентів фонетичної компетентності: правильної звуковимови, фонематичного слуху, мовленнєвого дихання, дикції та інтонаційної виразності.

Аналіз методичного матеріалу, запропонованого М. Федоровою [2], свідчить, що найбільш ефективним засобом реалізації цих завдань у дошкільному віці є ігри та вправи, які відповідають віковим особливостям дітей і забезпечують природну мовленнєву активність. Вона вважає, що у структурі роботи з виховання звукової культури мовлення доцільно виокремлювати кілька взаємопов'язаних груп ігор і вправ, які послідовно застосовуються в освітньому процесі. Проаналізований матеріал М. Федорової свідчить, що ігри та вправи на виховання звукової культури мовлення дошкільників становлять цілісну систему, яка охоплює всі компоненти фонетичної компетентності. Їх комплексне та систематичне використання забезпечує ефективне формування правильної звуковимови, фонематичного слуху, дикції та інтонаційної виразності мовлення дітей дошкільного віку [2].

На підставі проаналізованих класифікацій вправ А. Богуш та М. Федорової подаємо власну сучасну класифікацію ігор і вправ, логічно виведену з поданого матеріалу, але осмислену крізь призму сучасних технологій мовленнєвого розвитку, компетентнісного та діяльнісного підходів у дошкільній освіті.

Сучасні підходи до мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку орієнтовані на компетентнісний, діяльнісний та дитиноцентрований підходи, зумовлюють необхідність оновлення традиційних класифікацій ігор і вправ. Виходячи з аналізу наукових джерел і методичних напрацювань, доцільно виокремити таку

авторську класифікацію ігор і вправ, спрямованих на формування фонетичної компетентності дошкільників.

Першу групу становлять *сенсорно-слухові ігри та вправи*, що реалізуються в межах технологій розвитку фонематичного слуху та слухової уваги. Вони спрямовані на формування здатності розрізняти звуки мовлення, інтонаційні характеристики, тембр і силу голосу, а також орієнтуватися в звуковому середовищі. Такі ігри можуть інтегрувати елементи музично-ритмічних, шумових, аудіальних вправ і часто поєднуються з елементами медіаосвіти (використання аудіозаписів, звукових сигналів), що відповідає сучасним технологіям сенсорного розвитку.

Другу групу складають *артикуляційно-кінетичні ігри та вправи*, що ґрунтуються на технологіях розвитку мовленнєво-рухового апарату. Вони передбачають виконання артикуляційної гімнастики, дихальних вправ, поєднаних з рухами тіла, мімікою та жестами. Такі ігри інтегруються з елементами тілесно-орієнтованих і здоров'язберезувальних технологій, сприяють формуванню правильної артикуляції, мовленнєвого дихання та координації мовленнєвих рухів.

Третю групу утворюють *мовленнєво-ігрові вправи на автоматизацію та диференціацію звуків*, що реалізуються в межах ігрових і комунікативних технологій. Вони спрямовані на закріплення правильної звуковимови в словах, фразах і зв'язному мовленні, а також на розмежування акустично близьких звуків. Такі ігри часто набувають сюжетного або рольового характеру, що забезпечує природність мовленнєвої діяльності та підвищує мотивацію дітей.

Четверту групу становлять *інтонаційно-виразні ігри та вправи*, які ґрунтуються на технологіях розвитку емоційного інтелекту та художньо-мовленнєвої діяльності. Вони сприяють формуванню вміння регулювати темп, силу, висоту голосу, логічні наголоси та інтонаційні засоби мовлення. Такі вправи ефективно поєднуються з театралізованою діяльністю, драматизацією, інсценуванням літературних творів, що відповідає інтегрованому характеру сучасної дошкільної освіти.

П'яту групу складають *ігри та вправи аналітико-фонетичного спрямування*, що реалізуються в межах когнітивних та проблемно-пошукових технологій. Вони формують у дітей вміння здійснювати звуковий аналіз слів, усвідомлювати звукову структуру мовлення, визначати послідовність і позицію звуків. Такі ігри готують

дошкільників до подальшого навчання грамоті, не порушуючи вікової адекватності навчання.

Окремо доцільно виокремити *інтегровані ігрові комплекси*, які поєднують декілька напрямів роботи (слуховий, артикуляційний, інтонаційний, аналітичний) у межах одного заняття або ігрової ситуації. Вони реалізуються на основі інтегрованих освітніх технологій і забезпечують цілісність формування фонетичної компетентності.

Висновки, перспективи. Таким чином, запропонована класифікація ігор та вправ відображає сучасні тенденції мовленнєвого розвитку дошкільників і ґрунтується на поєднанні традиційних методичних підходів із сучасними освітніми технологіями, що дозволяє підвищити ефективність формування фонетичної компетентності в умовах дошкільної освіти. Перспективами науково-педагогічного дослідження є пошук шляхів інтеграції охарактеризованих ігор та вправ в освітню діяльність ЗДО.

Література

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
2. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика. Житомир : ФОП Левковець, 2022. 313 с.